

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ АДВЕНТИЗМУ НА ПОЛТАВЩИНІ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Документи свідчать про виникнення першої громади адвентистів у Полтаві в 1909 році. Їх осередки розташовувалися в районі сучасних Дублянщини, Ліска та Зінківської вулиці. До початку національних змагань 1917–1920 років адвентисти зберегли свою організацію.

Ключові слова: адвентисти, громада, Полтава, протестанти.

Roman Sitarchuk

SOME ASPECTS OF THE HISTORY OF ADVENTISM IN POLTAVA REGION AT THE BEGINNING OF XX CENTURY

The documents certify that the first communities of Adventists appeared in Poltava in 1909. Their centres were located in the present area of Dublyanshchyna, Lisok and Zinkivska Street. Adventists maintained their organization till the beginning of the national contents in 1917–1920.

Keywords: Adventists, community, Poltava, Protestants.

Найраніше адвентисти в місті згадуються в книзі В. Джулая «Дом на камне» у вересні 1908 року. Автор стверджує, що тоді там мешкала сім'я Воскобойнікових, які були адвентистами [8, с. 9]. При цьому незрозуміло, чи належали вони до якоїсь організації. Швидше за все, ні, оскільки за інших обставин про її діяльність було б відомо щонайменше місцевій православної місії. Представники останньої в «Полтавских епархиальных ведомостях» повідомляють про перші зібрання адвентистів у жовтні 1909 року в Полтаві на Сінній площі. Як з'ясувалося, тут розташовувався їх молитовний будинок [10, с. 1203–1205]. Зборами скеровував Іполит Пількевич, проповідник адвентистів сьомого дня, який прибув до Полтави влітку 1909 року із Сквирського повіту Київської губернії. Його батьки – колишні німці, що спочатку проживали поблизу Херсону, а згодом – у Сімферополі [13, с. 39–48]. Пропаганду віровчення в Полтаві І. Пількевич розпочав на Острівці, проте, дуже швидко територія його проповідей поширилася й на навколишні села. У справі місії Пількевичу активно допомагала дружина. Вона часто бесідувала з сусідами, читаючи та коментуючи їм Біблію. Нерідко ці слухання тривали до півночі. Через сусідів запрошувала на ці зібрання їх знайомих.

На перших зборах адвентистів 4 жовтня у Полтаві було до десяти осіб. Після цього зібрання І. Пількевич запросив відвідувачів й на наступне, яке відбулося 9 жовтня, і мало, за свідченнями присутніх, значно вищий рівень організації. Вже на підході до будинку, в якому проходили збори, було чути мелодійний спів. При вході в кімнату,

погляду відвідувачів відкривалася група чоловіків і жінок, які розташувалися навпроти столу з пісненими псалмами й гімнами в руках. Їх молоді чисті голоси особливо помітно виявляли піднесення релігійного настрою. На збори були запрошені й адвентисти Натальїнської волості Костянтиноградського повіту, селяни: Іван Височин з доньками Ганною, Марією та Федорою, Антон і Пантелеймон Птишни та Іван Бардаченко. Вони й допомогли створити перший хор.

«Легко зрозуміти, яке враження на присутніх осіб справило таке організоване зібрання адвентистів, де мелодійний хоровий спів чергувався з імпровізованою молитвою й мелодійною екзальтованою проповіддю. Враження виходить дійсно сильне ...Домінуюча тут висока, гаряча атмосфера сильно піднесеного релігійного відчуття мимоволі захоплює всіх...» [11, с. 1248–1255]. Так описав побачене представник православної місії, котрий був присутнім на молитовних зборах. Крім нього, серед відвідувачів були приходський священик і викладач семінарії з вихованцями, які не залишалися пасивними слухачами і, бажаючи познайомитися з релігійним світоглядом проповідника, викликали І. Пількевича на бесіду. Вона велася на різноманітні теми. Спочатку говорили про ікони і храми, потім про Слово Боже. Біля 9 години вечора зібрання було припинено поліцаями на чолі з приставом І. Петровим, який оголосив, що збори є незаконними, оскільки влаштовані без належного дозволу місцевої влади. Як з'ясувалося, І. Пількевич, подавши губернатору клопотання про дозвіл на його проведення, не дочекався відповіді й відкрив зібрання самочинно.

Напевно міська влада була стурбована появою адвентистів, оскільки в офіційній періодиці наголошувалося на їх значному прозелітизмі. Православне керівництво особливу небезпечність убачало в тому, що для більш успішного залучення членів до своєї громади, адвентисти, крім молитовних зібрань, улаштовували й особливі, так звані «зазивні» зібрання, на яких вони знайомили відвідувачів зі своїм віровченням. Оголошення про такі збори адвентисти широко розповсюджували серед знайомих, а також друкували в пресі. Православні священики із застереженням заявляли, що серед відвідувачів цих зборів могли бути люди слабкі духом, які виявляють інтерес і схильність до нової неправославної віри. Як констатував автор однієї зі статей про адвентистів: «І так поступово, непомітно душа віруючого відторгалася від православної церкви і втягувалася в двері сектантських оман» [10, с.1203–1205].

Уже в 1910 році відбулося перше хрещення новоприбулих, після якого в громаді адвентистів офіційно нараховувалося 15 осіб. Однак, зібрання відбувалися переважно нелегально, оскільки громада не була зареєстрована і щоразу брався новий дозвіл у полтавського губернатора, графа М. Муравйова, а той нерідко відмовляв у цьому [8, с. 12–14].

Ще більше становище громади ускладнилося після того як на початку 1910 року І. Пількевича викликали до Уманського окружного суду у зв'язку зі звинуваченням у «пропаганді, поєднаній з богохульством». На судовому процесі з'ясувалося, що ще до появи в Полтаві він розповсюджував своє віровчення в інших регіонах країни, зокрема, серед жителів с. Кислина Київської губернії [12, с. 40].

Місце І. Пількевича в Полтаві на початку 1911 року посів інший проповідник, міщанин Таврійської губернії Петро Свірідов. Він звернувся до місцевого поліцейського за дозволом на влаштування молитовних зібрань у своїй квартирі. Перші з них відбулися у лютому 1911 року. В цей же час проходили збори і в баптистів, яких очолював прибулий із с. Астраханки Таврійської губернії проповідник Ф. Баліхін.

Зібрання протестантів у Полтаві відбувалися тричі на тиждень. Адвентисти збиралися щосереди, щосуботи та щонеділі. Баптисти – щочетверга, щосуботи і щонеділі. Як бачимо, жодні не дотримувалися основ свого віровчення у вшануванні днів тижня. Разом з тим, зауважимо, що єдиних вимог до проведення молитовних зібрань центральні керівні органи як адвентистів, так і баптистів, не надавали і на місцях день зібрань визначався переважно довільно. Лише у 20-ті роки, з формуванням чіткої церковної організації, протестанти поставляться до цих питань більш системно.

У 1911 році в Полтавській губернії нараховувалося 269 адвентистів. Кількісний приріст їх був щорічний, стабільний. Так, у 1905 році в губернії адвентистів нараховувалося 46, у 1906 вони зросли на 24 особи, у 1907 – на 47 осіб, у 1908 – на 52 особи, у 1909 – на 36 осіб, у 1910 – на 31 особу, у 1911 – на 33 особи. Діяв один офіційно зареєстрований молитовний будинок [6, с. 382].

Згодом, після запровадження урядом правил для влаштування «сектантських релігійних зібрань» від 4 жовтня 1910 року збори протестантів у Полтаві ставали фактично незаконними, оскільки не відповідали всім викладеним у зазначеному документі вимогам. Зокрема влаштування протестантами молитовних зібрань дозволялося за наявності не менше 25 послідовників означеного віровчення, котрі проживали в цій місцевості. Між тим виявилось, що в Полтаві в адвентистів не було такої кількості дорослих віруючих, як, до речі, і в баптистів. А досягалася необхідна для зібрань чисельність віруючих тим, що частина адвентистів відвідувала зібрання баптистів і навпаки. Також було виявлено присутність на зборах протестантів дітей, а «зібрання для євангелізації або катехизації неповнолітніх, або здійснення інших дій, які можуть трактуватися як залучення до сектантського віровчення» заборонялося [12, с. 45].

Проте, об'єктивно з'ясувати порушувалося законодавство на тому чи іншому зібранні віруючих було складно, оскільки кожна сторона наполягала на своєму. Наприклад, 23 лютого 1911 року присутній на

молитовних зборах адвентистів полтавський пристав закрив зібрання, звинувативши проповідника П. Свірідова в обговоренні питань, які, начебто, не стосуються релігії. Останній, у свою чергу, оскаржив таке рішення поліцейського в Департаменті духовних справ, звідки пристава надійшло чергове зауваження щодо його недостатньої обізнаності із законодавством, що свідчило про невідповідність займаній посаді. Водночас Полтавський окружний суд, засідання якого відбулося 22 квітня, визнав винним П. Свірідова, і присудив йому штраф 25 карбованців із наступною заміною останнього двотижневим арештом.

Місцева православна місія уважно стежила за «сектантською» пропагандою в Полтаві. Після відкриття першого зібрання адвентистів пастирські збори міського духовенства доручили настоятелю парафії, в районі якої розташовувалася квартира Пількевича, «неухильно наглядати за адвентистами і паралізувати їх пропаганду». Єпархіальна місіонерська рада зробила відповідні розпорядження: доручити настоятелю Троїцької церкви, в парафії якої ведеться пропаганда, здійснювати нагляд за сектантами і своєчасно інформувати про них раду; зобов'язати викладача, який у семінарії викладав сектантознавство, відвідувати зібрання адвентистів, і, якщо буде можливість, протидіяти їх пропаганді; просити членів братства, що існувало при Троїцькій церкві, взяти участь у боротьбі з сектантством; поширити брошури антипротестантського змісту у місцях пропаганди адвентизму [12, с. 46–47].

Кім цього, місцева преса, світська («Полтавський вісник») і духовна («Полтавские епархиальные ведомости»), інформувала громадськість про діяльність адвентистів, знайомила з їх історією, віровченням. Розкривалися засоби пропаганди адвентистів. У такий спосіб офіційна церква намагалася обмежити їх вплив на православне населення.

Згодом, під час Великого посту, на протипагу пропаганді адвентистів, були відкриті місіонерські бесіди апологетичного характеру. Щонеділі в Троїцькій церкві їх проводило місцеве православне духовенство на чолі з Преосвященним єпископом Сильвестром. У перервах між бесідами влаштовувалися загальні співи. Після їх закінчення роздавалися місіонерські листівки і брошури [12, с. 46–47].

Усе ці заходи разом призвели на початку березня 1911 року до заборони поліцією зібрань адвентистів у Полтаві. Однак, уже восени їм вдалося отримати в місцевої адміністрації дозвіл на їх відновлення. Разом із тим, губерніальне поліцейське керівництво у своєму звіті до Міністерства внутрішніх справ виклало власні міркування щодо антипротестантських заходів: «Всебічно спостерігаючи місцеве життя і познайомившись із діяльністю баптистів й адвентистів, вважаємо, що... сектантські товариства повинні обов'язково включатися у сферу внутрішнього нагляду органів, які видають політичним розшуком» [7, с. 22–23].

В іншому поліцейському звіті за 1913 рік оцінка діяльності адвентистів у Полтаві була ще більш стурбованою. Зокрема зазначалося, що жодна секта не пропагує своє віровчення так як адвентисти, їх лідери відвідують села з проповіддю свого віровчення, розповсюджують листівки і брошури, в Полтаві молитовні зібрання відбуваються переважно в приватних будинках і майстернях, а тому їх важко контролювати [9, с. 16–17].

На початку 1913 року зібрання адвентистів у Полтаві, крім Острівка, що на Подолі, інколи проходили й на Зінківській вулиці. Із адвентистів тут проживали Піскунови. Проте збори відбувалися не в них, а в помешканні баптиста Григорія Рибалки. Можливо збиралися тут в ті часи, коли це було небезпечно робити на постійному місці, на Острівці, адже більшість адвентистів жила саме тут, біля станції Сортувальної [1, 9, 11].

На одному з чергових зібрань адвентистів були присутніми солдати із 33 Слєцького полку, котрий був розквартирований поблизу міста. Ймовірно їх поява була зумовлена зацікавленням віровченням адвентистів, однак, не виключно, що з військовими велися й бесіди пацифістського змісту, скажімо про те, чи потрібно брати до рук зброю і стріляти у супротивника, оскільки напередодні можливої світової війни вимоги влади щодо ставлення протестантів до одного з головних чинників віровчення ставали дедалі актуальними. Час був тоді неспокійний, важкий, і будь-які миролюбні думки, тим більше, заклики, кваліфікувалися як державна зрада.

На той час, у 1913 році, пресвітером громади адвентистів, яка нараховувала щонайменше 10 віруючих, був Іван Воскобойніков [1, 9, 11]. Йому виповнився 31 рік. Він був селянином, мешкав, разом з дружиною Прасковією і сестрою Марією, спочатку на вулиці Зінківській, потім – на Куракінській, а ще пізніше – на Сінній. Членами громади також були: козаки Степан Климко (29 років), Іван Хоменко (26 років), козачка Марія Піскунова (52 роки), які проживали на Зінківській вулиці; козак Петро Коломієць (56 років), селянка Ірина Глаголева (69 років), які проживали на вулиці Боковій; селянка Марія Гапонова (29 років), яка мешкала в Кирпичному провулку. В керівництві громадою Воскобойнікову допомагав Георгій Хмелевський, який мешкав у с. Павленки, на вулиці Шведській [4, с. 24]. Молитовні зібрання, щоправда без належного дозволу, проводилися частіше всього в будинку Піскуна на Зінківській.

За І. Воскобойніковим було встановлено поліцейський нагляд. А згодом лідера адвентистів визнали винним у начебто спонуканні солдата Слєцького полку до невиконання обов'язків військової служби, про що було розпочато слідство. Однак факт агітації солдата проти використання зброї не підтвердився [5, 6, 17]. У ході розслідування було знайдено цього військового. Ним виявився Кузьма Грінченко, який за релігійними переконаннями був євангельським християнином.

За його словами на зібранні були присутні 12–14 осіб, усі вони читали Біблію та співали релігійні пісні. На прощання, коли Грінченко вже залишав збори і віддавав гроші (ймовірно якісь внески), І. Воскобойніков при служниці йому нагадав, що християни повинні дотримуватися заповіді «не убий» [2, с. 21]. Прокурор Полтавського окружного суду не знайшов у діях пресвітера складу злочину і зняв звинувачення з Воскобойнікова за недостатністю зібраних проти нього доказів.

В архівних документах останні події щодо діяльності громади датуються 1915 роком, тобто напередодні національної революції 1917–1920 років організація адвентистів у Полтаві зберегла свою діяльність, що засвідчувала статистика Міністерства сповідань Української Держави у 1918 році.

Отже, на нашу думку, перші адвентисти в Полтаві могли з'явитися відразу ж після дарування їм свобод у 1905–1906 роках. Однак, документи свідчать про організаційне формування першої громади в місті у 1909 році. Більшість віруючих громади мешкала на Подолі, в районі сучасної Дублянщини та Ліска, водночас, частина віруючих жила й на сучасній Зінківській вулиці. Саме там і відбувалися молитовні зібрання. Подекуди вони проходили і в помешканнях представників іншої конфесії – баптистів та нерідко були спільними, що зумовлювалося необхідністю збільшення кількості членів громади до 25 і більше осіб для її законної діяльності. Крім того, можна припустити, що на той час була відсутня справжня конкуренція у справі місії між адвентистами й баптистами, адже влада поставила їх в однаково складні умови існування. Йшлося фактично про виживання конфесій.

Посилання

1. Центральний державний історичний архів України. – Ф.320. – Оп.1. – Спр.1279.
2. Там само. – Спр.1290.
3. Там само. – Ф.323. – Оп.1 – Спр.73.
4. Там само. – Спр.136.
5. Державний архів Полтавської області. – Ф.138. – Оп.1. – Спр.539.
6. Архів Євро-Азійського Дивізіону Церкви Адвентистів Сьомого Дня. – Спр.1.
7. Там само. – Спр.2.
8. Джулай В. Дом на камне / В. Джулай. – К.: Джерело життя, 2003. – 192 с.
9. Отчет о состоянии рационалистического сектантства в Полтавской еп. в 1913 г.
10. Полтавские Епархиальные Ведомости. – 1909. – №30.
11. Там само. – 1909. – №31.
12. Там само. – 1911. – №1.
13. Там само. – 1912. – №1.